ÉVKÖNYV, 2012, VII. évfolyam, 2012, 1. szám
Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

ETO/UDC:
821.511.141-1(09)(497.113)PETŐFI S., JÁMBOR P., LAUKA G
Eredeti kutatómunka
A leadás időpontja: 2012.06.09.
Az elfogadás időpontja: 2012.10.05.
Terjedelem: 77–88.

NÉMETH Ferenc
Forum Könyvkiadó
Újvidék, Szerbia
direktor@forumliber.rs

A VAJDASÁGI PETŐFI-KULTUSZ MEGALAPOZÓI: JÁMBOR PÁL ÉS LAUKA GUSZTÁV*

*Pal Jambor i Gustav Lauka – Prvi korak ka uspostavljalju Petefijevog kulta u Vojvodini***

The founders of the Petőfi-cult in Vojvodina: Pál Jámbor and Gusztáv Lauka ***

Összefoglaló

A Petőfi-kultusz kibontakozása a Vajdaságban a magyarországihoz képest valamelyest késett, s csak a 19. század hetvenes éveitől, a magyar sajtó kibontakozásával párhuzamosan jelentkezett, amely hathatós eszköze volt a költő kultusza ápolásának és felvirágoztatásának. Petőfi személyesen sohasem járt a mai Vajdaság területén, de egykori kortársai és barátai közül néhányan itt éltek, s azok kultuszteremtői is voltak: Szabadkán Jámbor Pál (Hiador), Nagybecskereken pedig Lauka Gusztáv. Ők ketten tartották ébren emlékét a 19. század második felében, elsősorban az emlékező irodalom és publicisztika, majd az alkalmi Petőfi-kultuszversek révén.

Kulcsszavak: Petőfi Sándor, Jámbor Pál (Hiador), Lauka Gusztáv, kultuszversek, emlékező irodalom, kultuszteremtés.

Petőfit nem kötötték biografikus elemek a mai Vajdaság helységeihez, hiszen sohasem járt személyesen itt az Alvidéken.[1] Csak az egykori Jugoszlávia területén fordult meg néhány szlovén és horvát városban, másfél éves katonáskodása idején, 1839 szeptembere és 1841 februárja között.[2] 1840 júliusának elején, tizenhét évesen került Zágrábba, s az év szeptemberéig volt a Petrinje utcai laktanyában.[3] 1840 szeptemberétől Karlovac környékén volt hadgyakorlaton, de miután gyenge fizikuma miatt megbetegedett, visszakerült Zágrábba, az ottani kórházba.[4] 1841. február 10-e és 12-e körül hagyta el e térséget, amikor is „egy orvos jóindulatú támogatása

[1] Ott csak barátai, ismerősei éltek.
[2] Dávid András: *Egyazon égtájon.* Fejezetek a magyar–délszláv és délszláv–magyar kapcsolattörténet köréből. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete–Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993, 220–221.
[3] Uo.
[4] Uo.

mellett obsittal" elbocsátást nyert, és Sopronba utazott.[5] Vajdasági helységekhez verseiben kötődött: Dávid András kutatásai nyomán tudjuk, hogy költeményeiben „leggyakrabban Becskereket és Kikindát emlegeti, majd Szabadkát…"[6] Így a *Gyors a madár, gyors a szélvész…* című versében (1845) az alföldi betyárról szólva említi Becskereket.[7] Később, 1847-ben Kerényi Ferenchez címzett levelében emlegeti Petőfi ismét Nagybecskereket meg Nagykikindát.[8] Az alföldi nagy rónaság szépségeitől elbűvölve állapítja meg: „Ah, csak addig szeretnék madár lenni, míg ez óriás rónát keresztülröpülném!", majd sorolja annak helységeit, közöttük Nagykikindát és Nagybecskereket is.[9]

Ha Petőfi nem is jutott el 1848–49-ben a déli végekre, néhány barátja, ismerőse azért itt harcolt: Arany János a bihari nemzetőrökkel együtt 1848-ban részt vett a perlaszi ütközetben, a magyar szabadságharc első győztes csatájában[10]; a perlaszi csata hősi halottja volt Szemere Pál honvédőrnagy, akit a nagybecskereki római katolikus temetőben helyeztek örök nyugalomra[11]; Vajda József egységével végigharcolta a roppant hidegről emlékezetes téli bánsági hadjáratot[12]; Bankos Károly pedig 1848-ban Ó-Verbászról küldte neki leveleit.[13]

Mindemellett Petőfi barátai, ismerősei közül életének második felét Szabadkán élte le Jámbor Pál (Hiador), Nagybecskereken pedig Lauka Gusztáv. Ők ketten tartották ébren emlékét a déli végeken, a 19. század második felében, és éltették kultuszát verssel, prózával.

Sok hasonlóság mutatkozik már első látásra is Jámbor Pál és Lauka Gusztáv szerepére vonatkozóan a Petőfi-kultusz kialakulásában. Még a pesti években mindketten Petőfi baráti köréhez tartoztak, s Petőfi halálát követően pesti lapokban ébresztgették emlékét. Majd a 19. század második felében a déli végekre költöztek: Jámbor Pál Szabadkára, Lauka Gusztáv pedig Nagybecskerekre, s itteni lapokban népszerűsítették és éltették Petőfi kultuszát.[14] A *beavatás* időszaka ezek szerint az 1880-as évektől veszi kezdetét a Vajdaságban.

---

[5] Uo.
[6] Uo. 227.
[7] Uo.
[8] Uo.
[9] Uo.
[10] Németh Ferenc: *Szemere Pál honvéd őrnagy, a perlaszi csata hőse. = Vajdasági Magyar Kalendárium*, 7 Nap, Szabadka, 1998, 176–178.
[11] Uo.
[12] Németh Ferenc: *Egy honvéd naplójából.* Vajda János az 1848–49-es téli bánsági hadjáratban.= *Híd*, 1995/3. sz., 153–158.
[13] Fehér Ferenc: *Megsárgult könyvlapok – elfelejtett adatok. = Magyar Szó, Kilátó*, 1979. jan. 13.
[14] Szöllősy Vágó László még a szabadkai Milkó Izidort (1855–1932) és a zentai Szávay Gyulát (1861–1965) is azok közé sorolja (megfelelő tényanyag felsorakoztatása nélkül), „akik maguk is, íróemberek lévén, az írott szó erejével is azon munkálkodtak, hogy Petőfi költészete otthonra találjon ezen a tájon". (Dr. Szöllősy Vágó László: *Petőfi a déli végeken.* A jugoszláviai Petőfi-kultusz nyomában. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 1992, 9.)

Jámbor Pál (Hiador) becsei káplánként írta első verseit, amelyek az 1840-es években Garay János *Regélő*jében jelentek meg, majd a *Honderű*ben.[15] A *Honderű* szerkesztője, Petrichevich Horváth Lázár Petőfivel őt állította szembe.[16] Mint Bori Imre fogalmazott, „Hiador például az 1840-es években a Petőfi versvilága ellen támadó, konzervatív ízlésű írók, szerkesztők kedves költője volt, akinek verseit a kritikákban Petőfi elé követendő példaként állították".[17] Ám ettől eltekintve Petőfi körében mozgott. 1843-ban például Hiadornak és Petőfinek együtt jelentek meg költeményei a Frankenburg Adolf szerkesztette *Magyar Életképek*ben.[18] A szabadságharc bukása után egy ideig Párizsban élt, ahol Petőfi egyik francia fordítójának, Chassinnek segített a költő verseinek átültetésében. Pályafutását Szabadkán fejezte be.[19]

Hatvany Lajos értékelése szerint Hiador „hírnévre szomjúhozó dilettáns volt", aki abban reménykedett, hogy „Vörösmarty, Petőfi és Jókai híréből-nevéből előbb-utóbb talán rá is lefeslik valami".[20] Noha Petrichevich Horváth Lázár Petőfi-ellenes lapjának, a *Honderű*nek volt megbecsült szalon-költője, s noha Petőfivel is összetűzésbe került, azt követően is „épp oly barátilag érintkezett vele, mint azelőtt".[21] Egyéniségének volt valami rendkívüli vonzóereje, s ezt igazolja az a tény is, hogy „sorra végiglátott elvi ellenfeleivel is személy szerint megkedveltette magát".[22] Jókai Mór is az *Életképek*ben azzal a megjegyzéssel közölte Jámbor Pál versét, hogy „Hiador úrnak személyes ellenségei soha nem valánk. (…) magán nehezteléseinket sohasem hagynók az irodalom rovására. (…) szívesen látjuk őt lapunk hasábjain".[23] Tehát irodalmi konfliktusai nem hatottak ki magánéletére, és e két dolgot kortársai is külön-külön kezelték.

Petőfi halála után közölt visszaemlékezéseiből derült fény a költővel való találkozásaira, utazásaira. Petőfivel 1844-ben ismerkedett meg a Nemzeti Színházban, s azt „legkedvesebb emlékként" könyvelte el, a történetet pedig, évtizedekkel később megosztotta a *Fővárosi Lapok* olvasóival: „Néhány napot töltvén Pesten, folytonosan együtt valánk Pálffy, Petőfi és én. Nemsokára társaságunk tetemesen szaporodott, úgy, hogy egy nap a »Két pisztoly«-ban egész nagy asztalt foglaltunk el, Bérczy Károly, Barna Ignác, Halász[y], a »Szivárvány« szerkesztője, Lauka Gusztáv és Lisznyai Kálmán is ott voltak. (…) Beszéltünk, vitatkoztunk, eszméket cseréltünk, mert eszme több volt mint étel, míg egyszerre valakinek az az ötlete támadt, hogy szavaljon el ki-ki egy darabot saját költeményeiből. (…) Midőn Petőfire került a sor, fölkelt, – és

[15] Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái.* Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., [2000] [elektronikus dokumentum].
[16] Uo.
[17] Bori Imre: *A jugoszláviai magyar irodalom története.* Forum Könyvkiadó–Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Újvidék, 1998, 42.
[18] *Magyar Életképek*. Szerk.: Frankenburg Adolf. Heckenast Gusztáv, Pest, 1843, 2. köt.
[19] Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái.* Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., [2000] [elektronikus dokumentum].
[20] Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 708–709.
[21] Uo. 385.
[22] Uo. 384.
[23] Uo. 385.

eltaszítva székét, poharat ragadva kezébe, villogó szemmel mondá a *Felköszöntés*t. (…) Leírhatatlan hatást gyakorolt mindannyiunkra.

Az »Óra« és a »Két pisztoly« volt rendes étkezési helyünk, hol többnyire együtt ebédeltünk és vacsoráltunk szerényen, mint aminő tárcánk volt s mind az akkori tiszteletdíjak valának. (…) A társaság fűszere rendesen Lauka Gusztáv volt, ki rózsaszínű kedélyével s józamatú élceivel mindenkit jókedvre hangolt. (…) Mindamellett a központ Petőfi volt. Bár ellenmondást nem igen szeretett, mindenki ragaszkodott hozzá. (…) A fiatalság ott volt, ahol Petőfi. Ő mindennap egy-egy új költeménnyel s mindig szebbel lepett meg bennünket. (…) Letelepedvén egy dívánra, beszélgettünk egész éjfélig írókról és irodalmi dolgokról.

– Nincs valami költeményed itt?

– De van! – mondám.

És bemutattam neki »A zentai ütközet« című hőskölteményből az első éneket. Amint látta, hogy hexameterekben van írva, rögtön azt mondá:

– Kár! A hexameter soha se lesz népszerű, mert nem mehet át a magyar nép vérébe; a magyarnak rím kell.

Meggyőződtem szavai igazságáról s a hőskölteményt később meg is semmisítém."[24]

Egy másik írásában, *A szép időkből* címűben (amely 1880-ban a *Fővárosi Lapok*ban[25], 1881-ben pedig már Jámbor Pál szabadkai kötetében látott napvilágot[26]), Hiador így vallott Petőfiről: „Heine mindig a zsebében volt [Petőfinek]. Midőn egy alkalommal gőzhajón együtt utaztunk Lacházáig, három könyvet láttam nála: Dumast, Hugo Viktort és Heinét. Még egy nyolcadrétű kötet volt kezében: saját költeményeinek kézirata. Midőn bepillanték, csodálkozással vettem észre, hogy alig volt egy-egy javítás költeményeiben. Sajtó alá dolgozott. Addig le nem írta gondolatait, míg művészi formát nem nyertek".[27]

Ugyanebben az írásában elevenítette fel emlékét arról is, hogyan látogatta meg 1848-ban Petőfivel együtt Vörösmarty Mihályt Úri utcai lakásában, amely „valódi szentélye volt az íróvilágnak".[28] Petőfit egyébként Hiador a többi között így jellemezte: „Sohasem hittem, hogy Petőfi valaha megváltozzék. A vidám, szilaj, jókedvű, leplezetlen ifjú házassága után zárt keblű, hallgatag, komoly férj lett. Mi szülte e változást? A boldogság. (…) Petőfi csak akkor árulta el rendkívüli szellemét, ha szavalt vagy írt (…), nem volt benne semmi keresett vagy mesterséges.

[24] Hiador: *Egy kedves emlékem. = Fővárosi Lapok*, 1880. márc. 14. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, I., 613–615.

[25] Jámbor Pál: *A szép időkből. (Emlékek). = Fővárosi Lapok*, 1880. ápr. 1. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 206.

[26] Hiador (Jámbor Pál) művei. VI. *48-iki emlékek. Gyászbeszédek Deák Ferenc fölött. Úti emlékek*. [Budapest, Tettey és tsa biz.], Szabadka, 1881. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 206.

[27] Uo.

[28] Jámbor Pál: *A szép időkből.(Emlékek). = Fővárosi Lapok*, 1880. ápr. 1. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 231–232.

Őszinteség s nyíltság volt szavában, vonásain; kevés szóval sokat mondott. Nála az állítmány nem utolsó, hanem első helyen jött."[29]

Már szabadkai éveiben, 1895-ben, Hiador a *Bácskai Ellenőr*ben közölte önéletrajzát, amelyben többek között felidézte, miként látogatta meg 1848-ban Petőfivel együtt Arany Jánost Nagyszalontán.[30] „Egyszer Petőfi Sándor felszólított – ez a debreceni költözés után történt – menjünk át Nagy-Szalontára.

Elfogadtam az indítványt.

Az út nagyon szellemes volt, mert mind a ketten hallgattunk; ő alkalmasint új csatadalt írt, mert csak a hazával foglalkozott, én pedig egy kedves lényről gondolkodtam: vajjon mit csinál? (…) Különben, Petőfi nem szeretett sokat beszélni. Hanem Arany házában aztán egészen beszédes lett."[31]

Hiador visszaemlékezései ma már Petőfi költő kortársainak emlékezés-irodalmát gazdagítják.

Lauka Gusztáv volt Petőfi másik vajdasági kultuszteremtője, aki Petőfi közeli baráti köréhez tartozott még pesti éveiben. Lauka Vitkán született (1818), s hároméves volt, amikor családja Erdődre települt, ahol édesapja gróf Károlyi Lajos uradalmi földmérője volt.[32] 1840 őszén került Pestre, s 1841-től már akadémiai írnok lett.[33] Egy későbbi, 1879-ből származó bírósági jegyzőkönyvből tudjuk, hogy 1841-ben ismerte meg Petőfit.[34] Ugyanis Petőfi utóéletének egyik közismert eseménye volt az a pör, amelyet 1879-ben Abafy Aigner Lajos könyvkiadó indított az Athenaeum Rt. ellen Petőfi összes műveinek szerzői jogára vonatkozóan.[35] E perben többek között Arany János és Jókai Mór mellett Lauka Gusztáv is tanúként vett részt Petőfi kéziratainak eredetiségét bizonyítandó.[36] Arra a kérdésre, hogy „ismeri-e a tanu Petőfi Sándor írását és aláírását?", Lauka ezt válaszolta: „Petőfi Sándor aláírását 1841-től ismerem, részint költeményei kéziratából, részint hozzám intézett leveleiből".[37] Akkortól származik Petőfivel való ismeretsége, barátsága is. Így arra a kérdésre is, hogy „van-e tanunak tudomása arról, hogy Petőfi összes költeményeit 1847-ik évben örökre eladta Emich Gusztávnak?", Lauka ezt nyilatkozta: „Hogy akkori összes költeményeit Emich Gusztávnak eladta, azt magától Petőfi Sándortól hallottam."[38] Ugyancsak érdekes kérdés volt [1879-ben!], hogy „ha a tanú azt véli, hogy elhalt, mely időre teszi Petőfi

[29] Uo. 233–234.
[30] Jámbor Pál: *Életrajzom*. = *Bácskai Ellenőr,* 1895. máj. 12. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 636.
[31] Uo.
[32] Kovács Ida: *Lauka Gusztáv (1820–1902). = A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 2000, 281–289.
[33] Uo.
[34] Sípos Antalné: *Aigner contra Athenaeum.* Felhívási per néhai Petőfi Sándor műveinek kiadása tárgyában (1879–1881). = *Levéltári Szemle*, 34. (1984) 283–361.
[35] Uo.
[36] Uo.
[37] Uo.
[38] Uo.

halálát?", amire Lauka így válaszolt: „1849. évi július–szeptember hónapok alatt, a segesvári ütközetnél".[39]

1841 és 1847 között Lauka belevetette magát a pesti irodalmi életbe: az *Athenaeum*, a *Regélő Pesti Divatlap*, a *Honderű* meg az *Életképek* munkatársa lett, amellett szívesen látott, jó humorú vendég pesti írói körökben, amelyekben Petőfi is gyakran megmutatkozott.[40] Jámbor Pál írja róla, hogy Lauka volt a társaságok „fűszere (…), ki rózsaszínű kedélyével s józamatú élceivel mindenkit jókedvre hangolt".[41]

Mint kortárs kultuszteremtő, már 1847-ben versben köszöntötte Petőfit a győri *Hazánk* című lapban:

„Lelked a szabadság fellengő madara
Oda emelkedik csattogó szárnyával,
Hol közel van a nap, tisztább a levegő
Nincsen rabszolgaság, nyaktörő igával
Hol a szép természet országa kezdődik,
Hol e rút világnak országa végződik
(…)
Utánnad törekszem, bár ha el nem érlek,
Tetszik nékem az út, amellyen te haladsz,
Célod: sok szenvedő millióknak üdve,
Én ott alig lépek, – hol te biztosan szaladsz!
Elég, hogy szellemem, szellemed megérti,
S a miért te küzdesz, szintén megkisérli."[42]

Mint Kovács Ida írja, „Lauka egykettőre Petőfi barátai közé tartozott, közvetlen, személyes jó pajtása lett, iszogató cimbora, alkalmi szobatárs, pénzkérő és -kölcsönző, titkainak tudója. (…) A baráti hangnem Lauka és Petőfi között néha a gorombaságot is kimerítően, kamaszosan őszinte volt".[43]

1846 őszén együtt voltak Szathmáron, 1847 májusában pedig Erdődön, ahol Petőfi Laukáék családi házában vendégeskedett, miközben Szendrey Júliának udvarolt.[44] Lauka Szendrey Júliát korábbról ismerte, s a közöttük fennálló nagy bizalom jele volt, hogy Júlia megmutatta neki Petőfi hozzá írott leveleit.[45]

Petőfi Sándor és Szendrey Júlia esküvőjén, 1847. szeptember 8-án, az erdődi kápolnában, házasságkötésük egyik tanúja Lauka József uradalmi ügyészsegéd, Lauka

[39] Uo.
[40] Uo.
[41] Jámbor Pál: *Egy kedves emlékem*. (Régi papírjaimból). = *Fővárosi Lapok*, 1880. márc. 14. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, I., 613.
[42] Lauka Gusztáv: *Petőfi Sándorhoz*. = *Hazánk*, 1847. febr. 25. – *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 2000, 281–289.
[43] Kovács Ida: *Lauka Gusztáv (1820–1902)*. = *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 2000, 281–289.
[44] Uo.
[45] Uo.

Gusztáv öccse volt.[46] Lauka már Pesten volt, amikor az alábbi levelet kapta Szendrey Júliától: „Azt már tudja, hogy megesküdtünk, de azt se én nem tudom, sem ön nem tudja, üdv vagy kárhozat vár-e ránk a jövőben?”[47]

Lauka még megörökítette Petőfivel való találkozását Nagybányán, közös barátjuknál, Pap Zsigmondnál[48], felfedte, kitől is kapta Petőfi első írói honoráriumát, az első aranyat[49], *Szellemi szikrák* című kötetében pedig Petőfi „elméncségeit” is számba vette.[50]

1849 nyarán, amikor a segesvári csata után híre terjedt Petőfi eltűnésének, Lauka is azok közé állt, akik később Petőfit Szendrey Júlia kérésére három héten át keresték Erdélyben, Kővár vidékén meg Szathmár-Bereg s Ugocsa megyében.[51] Mikor már bizonyossá vált, hogy Petőfi nem él, Lauka 1850-ben *P. Sándor sírjánál* című versével búcsúzott tőle:

„Hol nyugszol, mellyik föld takarja tetemed,
Kinek keze tett jelt megfagyott szívednek?
Barátid sem tudjuk, még is felkeresünk
Láthatatlan szálain az emlékezetnek.”[52]

Amikor 1882-ben Lauka Gusztáv Budapestről Nagybecskerekre költözött, ahol élete utolsó húsz évét (1882–1902) élte le, miközben tíz évig szerkesztette a *Torontál*t[53], az általa ápolt Petőfi-kultusz új szakasza vette kezdetét, tekintettel arra, hogy „a költő barátjaként” és „nagy idők tanújaként” a Petőfi-kultuszt következetesen ápolta a Bánságban.

A nagybecskereki *Torontál* nem sokkal Lauka érkezte előtt, 1880-tól kezdett csak el cikkezni Petőfiről meg a magyar szabadságharc eseményeiről. Az egyik első írás – ismeretlen szerző tollából – *Bem tábornok emlékezete* volt, amely nemcsak negyvennyolc, hanem Petőfi emlékét is idézte.[54]

---

[46] Kovács Ida: *Lauka Gusztáv (1820–1902). = A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 2000, 281–289.
[47] Lauka Gusztáv i. m. 160.
[48] Lauka Gusztáv: *Petőfi Sándor Nagybányán és a zelistyei hutában. = Nemzet*, 1890. máj. 15. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 89–91.
[49] Lauka Gusztáv: *Az első arany és Várady Antal. = A Hon*, 1880. júl. 4. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, I., 604–605. (Lauka emlékezete szerint Petőfi az első aranyat Bajza Józseftől kapta, az 1840-es évek elején.)
[50] Lauka Gusztáv: *Szellemi szikrák.* Nevezetesb emberek köz és magán életbeni elmés rögtönzései és élczes mondatai. Heckenast G., Pest, 1862
[51] *Adatok Petőfi halálához.* Lauka Gusztáv levele. = *Vasárnapi Ujság,* 1861. jan. 20.
[52] Lauka Gusztáv: *P. Sándor sírjánál. = Pesti röpívek*, 1850. okt. 6. – Kovács Ida: *Lauka Gusztáv (1820–1902). = A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 2000, 281–289.
[53] Németh Ferenc: *A nagybecskereki sajtó története.* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2004, 33–36. (Lauka 1882. május 11-én vette át a *Torontál* szerkesztését, és 1892. január 24-én engedte át helyét dr. Brájjer Lajosnak.)
[54] Anonim: *Bem tábornok emlékezete*. = *Torontál*, 1880. okt. 28.

1882 októberében, Lauka alig féléves főszerkesztősége után került sor a budapesti Petőfi-szobor leleplezésére, amelyen Lauka személyesen is jelen volt, s amelyről – Jókai Mór emlékbeszédét is hozva – két és fél újságoldalon tudósított a *Torontál*ban.[55] E tudósítás bevezetőjében olvassuk Lauka kultikus retorikájú szövegét Petőfiről:

„A szerette haza szabadságáért a csatatéren vérzeni el, már magában is egy baráti ölelése a halhatatlanság nemtőjének. – A hol az ember életét kész feláldozni egy eszméért, ott a kisebb hitűeket is meggyőzhette arról, hogy olyan érzés vezette, mely a szív gyökeréből kelt életre, és mely az önzés és tettetés minden képviselőit száműzte világából.

A szolgalelkű kozák dzsidája, mely a segesvári csatatéren halhatatlan dalnokunk szívét fúrta keresztül, a porhüvelyből egy oly lelket szabadított az örökké valóságba, a ki nemcsak a lantnak, hanem a kardnak is hőse volt.

Lantja majd átadja őt a nép híven megőrzött emlékének s a történetnek; örömei és fájdalmai a hagyománynak; halála a mythosnak.

Ércszobra, mely a viharokkal is hosszú időn át győzelmesen fog megküzdeni, hirdetője lesz nemcsak az ő, hanem nemzete dicsőségének is. Maga magát is megtiszteli és megbecsüli az az ország és az a nemzet, mely maradandó és szemlélhető emlékekben mutat halhatatlan nagyjaira és szinte részt nyer azon fényből, mellyel e dicsőült elárasztá. (…)

Lelke, mikor az örökkévalóságból letekintett hozzánk, a mulandóságba, nyugodtan elmondhatá: »Nem éltem és nem vérzettem el hiába!«”[56]

Ugyancsak Lauka szerkesztői odafigyelését példázza, hogy a *Torontál* 1884-ben, a *Kunszent-Miklós és Vidéke* című lap írása nyomán, a *Hírharang* rovatban (Péter Ambrus írása alapján) hosszabb cikket közölt Petőfi szabadszállási képviselőválasztási kudarcáról, amikor is a költőt a választók kiűzték a kerületből.[57]

1885 októberében pedig a *Magyar Szalon* októberi számának Petőfi-blokkja nyomán közli a *Torontál* tárcarovata a *Petőfi és Klapka* című írást, amely szintén Petőfi emlékét ébreszti, korabeli levélidézetekkel, valamint Petőfi és Klapka viszonyának részletezésével.[58]

Sokkal érdekesebb és líraibb Laukának az a visszaemlékezése, amely 1893 nyarán látott napvilágot a *Torontál*ban, s amelyben Szendrey Júliával való találkozását írja le 1850 szeptemberében, Petőfi eltűnését/halálát követően.[59]

Lauka egyébként – már évekkel korábban *A múltról a jelennek* című emlékjegyzeteiben – egy fejezetet Petőfiné Szendrey Júliának szentelt.[60] Ebben

[55] Lauka Gusztáv: *Petőfi Sándor*. = *Torontál*, 1882. okt. 19.
[56] Uo.
[57] Anonim: *Petőfi Szabadszálláson.* = *Torontál*, 1884. jún. 26.
[58] Anonim: *Petőfi és Klapka.* = *Torontál*, 1885. okt. 1.
[59] Lauka Gusztáv: *Éjjeli látogatás.* (Emlékezéseimből). = *Torontál*, 1893. aug. 23.
[60] Lauka Gusztáv: *A múltról a jelennek*. Emlékjegyzetek. Kiadta a Petőfi Társaság. Aigner Lajos, Budapest, [1879], 137–151.

Petőfiné néhány hozzá intézett levelét is közli, elidőz Júlia Petőfi halálát követő lelki vívódásain, továbbá felidézi halála előtt nála tett látogatását.[61]

Amikor a magyarországi Petőfi-kultusz már intézményesült, s mikor már a költő kultuszának rítusait követve Petőfi-emlékhelyekre lehetett *zarándokolni*, Lauka az 1890-es években, előrehaladott kora és megromlott egészségi állapota ellenére, nemegyszer vállalta a hosszú utazás fáradalmait, annak érdekében, hogy elzarándokoljon oda, ahol Petőfit ünnepelték. Erre elegendő két példát említeni.

1899. július 30-án a nagyszabású segesvári Petőfi-ünnepélyen egy négytagú küldöttség tagjaként képviselte Torontál megyét.[62] Nagy áldozatot követelő, fáradságos vállalkozás volt ez az út Lauka számára, de – Petőfi kortársaként – fontos gesztusa is a költő iránti tiszteletnek. Ez késztette Vadnay Károlyt, hogy az ünnepséget követően levélben fejezze ki elismerését Lauka Gusztávnak.[63]

1899. szeptember 25-én ismét zarándokútra kelt, tekintettel arra, hogy az erdődi Petőfi-ünnepély felolvasóvendége volt Lauka Gusztáv.[64] Ott felolvasott *Megváltás* című jegyzetében Petőfi Sándor és Szendrey Júlia emlékét idézte, valamint Szendrey Júliával való utolsó találkozását.[65]

Az erdődi ünnepély a korabeli laptudósítás szerint „a várudvarban, Petőfi esketési kápolnája mellett volt", ahol Lauka „nagyérdekű felolvasást" tartott.[66]

Lauka egy életen át őrizte Petőfi-élményeit, olyannyira, hogy 1899 decemberében, 60 éves írói jubileumán is életrajzának egyik legfontosabb mozzanataként hangsúlyozták, hogy „a barátság és szeretet fűzte őt (…) az ország majd minden jelesebb férfiához, köztük a legnagyobbhoz, a felejthetetlen, az örökké élőhöz: Petőfi Sándorhoz is".[67]

Morvay Győző egyik írásában a *Torontál*ban azt az érdekes adatot is felfedte, hogy Lauka 1889-ben cikket írt a *Nagybánya és Vidéké*ben Petőfi Sándor egykori nagybányai tartózkodásáról.[68] Morvay szerint e „Petőfiről írt emlékezése teljesen localis és kíváncsivá tett az ő ki nem adott memoirjaira, melyeket oly félve őriz a nyilvánosságtól és csak nagy néha szellőztet belőlük egy-egy érdekes czikket".[69]

Egyik utolsó, a Petőfi-kultusz szempontjából fontos megnyilatkozása 1899 júliusában, Petőfi halálának 50. évfordulója kapcsán volt.[70] Azt megelőzően Brájjer

[61] Uo. (Szendrey Júlia 1868. szeptember 6-án hunyt el.)
[62] Anonim: *Petőfi-ünnepély. = Torontál*, 1899. júl. 20. (Torontál vármegye hivatalos küldöttségének tagjai voltak: Botka Béla megyei főjegyző, Lauka Gusztáv író, dr. Brájjer Lajos lapszerkesztő és dr. Végh Lajos megyebizottsági tag.)
[63] Anonim: *Lauka Gusztáv és Vadnay Károly. = Torontál*, 1899. aug. 14.
[64] Lauka Gusztáv: *Megváltás*. Felolvastatik az 1899. szeptember 25-iki Petőfi-ünnepélyen, Erdődön. = *Torontál*, 1899. szept. 23.
[65] Uo.
[66] Anonim: *Az erdődi Petőfi-ünnepély.= Torontál*, 1899. szept. 27.
[67] Anonim: *Lauka Gusztáv jubileuma. = Torontál*, 1899. dec. 12.
[68] Morvay Győző: *Lauka Gusztáv és Nagybánya*. = *Torontál*, 1894. dec. 1. (Lauka cikke *Petőfi Sándor Nagybányán* címmel a *Nagybánya és Vidéke* 1899. évi 8. számában látott napvilágot.)
[69] Uo.
[70] Anonim: *Petőfi-ünnepély Nagybecskereken. = Torontál*, 1899. júl. 15.

Lajos *Ünnepeljük Petőfi Sándor emlékezetét!* című vezércikkében a *Torontál*ban egyenesen Lauka Gusztávot szólítja meg, mint Petőfi kultuszának leghivatottabb ápolóját és egykori barátját, hogy Nagybecskereken intézkedjék Petőfi fél évszázados jubileumának méltó megünneplése érdekében: „Petőfi Sándor egyik legkedvesebb barátja, Lauka Gusztáv koszorús írónk itt él közöttünk. Ő van hivatva első sorban egy ilyen irányú mozgalom kezdeményezésére, hogy Nagybecskereken is fellobogjon július 30-án az emlékezés lángja, hogy annak fényénél elmélkedjünk hazaszeretetről, összetartásról és álmodjunk a nagy, a dicső Magyarországról, amiként azt lázas álmaiban Petőfi Sándor képzelte."[71]

Erre Lauka az alábbi levelet intézte Brájjer Lajoshoz, a *Torontál* szerkesztőjéhez:

„Kedves Lajosom!

(…) A Petőfi Társaság kebeléből indult ki az eszme, hogy [Petőfi] gyászos halálának 50 éves évfordulóját, a megemlékezés ünnepét, országosan megüljük. (…) Azt te is tudod, hogy az élő Petőfi Társasági tagok között, tekintettel a választási időre, én vagyok a legöregebb. (...) Én maholnap 80 éves ember leszek. Testben elgyengült, de lélekben talán még elég erős arra, hogy az emlék-ünnepélyhez, melyet Nagybecskerek város intelligenciája arra alkalmas férfiúnak elnöklete melletti bizottság által rendeztetni fog, tehetségemhez képest hozzájáruljak. (…)

Híved

Lauka Gusztáv."[72]

Ekkor közölte a *Torontál Petőfi Sándor* című alkalmi emlékversét is:

Ötven éve már, hogy sírod nem találjuk,
De tudjuk, hol szűnt meg dicső életed;
Tudjuk azt is, mi vitt a véres csatába –
Hited: a szabadság, a hazaszeretet.

Vigasznak kevés, de mégis enyhülésül
Szolgál a szivünknek a biztos tudat,
Hogy nem egy idegen, de hazánknak földje
Őrzi, mint ereklyét, szentelt hamvadat.

A jobbak s nemesbbek, látha'd, nem feledtek,
Szobrot is emeltek Neked, s általad
Mindazoknak, a kik most együtt nyugosznak
Veled, véráztatta néma föld alatt.

[71] Brájjer Lajos: *Ünnepeljük Petőfi Sándor emlékezetét*. = *Torontál*, 1899. júl. 11.
[72] Anonim: *Petőfi-ünnepély Nagybecskereken.* = *Torontál*, 1899. júl. 15.

Lelkünk halhatatlan ott fenn a magasban,
De itt lenn a földön is azzá lehet,
Hogyha nagy tettekben vált ki a tömegből
S ragyog, mint vezérfény, társai felett.

Újabb nemzedék jő, az sem fog feledni,
Hagyomány lesz dicső tetteid sora;
Nagyobb és kiválóbb hőseink lehettek,
De nagyobb hazafi nem volt tán soha.[73]

A kultuszvers ismérvei, a kultikus retorika rendre fellelhetők e Lauka-versben: Petőfit a „szabadság és hazaszeretet" vezérelte életében, a földben nyugvó „szentelt hamvai" a haza ereklyéi, tettei „vezérfényül" szolgálnak, emlékét pedig az eljövendő nemzedékek is megőrzik, hiszen „nagyobb hazafi" nála nem volt.

Summary

The evolvement of the Petőfi-cult in Vojvodina has delayed in comparison to the one having evolved in Hungary, only from the 1970's, in parallel with the Hungarian press formation, did the Petőfi-cult begin to rise which is a powerful tool for the cultivation and flourishing of the poet's cult. Petőfi personally never was on the territory of Vojvodina, but a few of his friends and contemporary authors lived here, in Vojvodina, who indeed were his cult founders: in Subotica Pál Jámbor (Hiador), in Zrenjanin Gusztáv Lauka. They kept alive the memory of Petőfi in the second half of the 19th century, with the help of reminiscent literature and occasional Petőfi-cult poems.

Keywords: Sándor Petőfi, Pál Jámbor (Hiador), Gusztáv Lauka, cult poems, reminiscent literature, cult formation.

* Részlet a szerző *Az irodalmi kultuszok regionális és lokális változatai* című doktori értekezéséből

** Rad je odlomak iz autorove doktorske disertacije *Regionalne i lokalne verzije književnih kultova*

*** Extract from the author's doctoral thesis, titled *The regional and local versions of literary cults*

[73] Lauka Gusztáv: *Petőfi Sándor* (50 év előtti halálának emlékünnepélyére). = *Torontál*, 1899. júl. 29.

Irodalomjegyzék:

Bori Imre (1998): *A jugoszláviai magyar irodalom története*. Forum Könyvkiadó–Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Újvidék, 42.

Dávid András (1993): *Egyazon égtájon*. Fejezetek a magyar–délszláv és délszláv–magyar kapcsolattörténet köréből. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete–Forum Könyvkiadó, Újvidék, 220–221.

Hatvany Lajos (1967): *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, II., 708–709.

Hiador (Jámbor Pál) művei. VI. 48-iki emlékek. Gyászbeszédek Deák Ferenc fölött. Úti emlékek. [Budapest, Tettey és tsa biz.], Szabadka, 1881. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, II., 206.

Jámbor Pál (1967): A szép időkből.(Emlékek). = Fővárosi Lapok, 1880. ápr. 1. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, II., 231–232.

Jámbor Pál (1967): Egy kedves emlékem. (Régi papírjaimból). = Fővárosi Lapok, 1880. márc. 14. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, I., 613.

Jámbor Pál (1967): Életrajzom. = Bácskai Ellenőr, 1895. máj. 12. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, II., 636.

Kovács Ida (2000): Lauka Gusztáv (1820–1902). = *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 281–289.

Kovács Ida (2000): Lauka Gusztáv (1820–1902). = *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 281–289.

Kovács Ida (2000): Lauka Gusztáv (1820–1902). = *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 281–289.

Lauka Gusztáv (1879): A múltról a jelennek. Emlékjegyzetek. Kiadta a Petőfi Társaság. Aigner Lajos, Budapest, 137–151.

Lauka Gusztáv (2000): P. Sándor sírjánál. = *Pesti röpívek*, 1850. okt. 6. – Kovács Ida: Lauka Gusztáv (1820–1902). = *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 281–289.

Lauka Gusztáv (1967): Petőfi Sándor Nagybányán és a zelistyei hutában. = *Nemzet*, 1890. máj. 15. – Hatvany Lajos: *Így élt Petőfi*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, II., 89–91.

Lauka Gusztáv (2000): Petőfi Sándorhoz. = *Hazánk*, 1847. febr. 25. – *A márciusi ifjak nemzedéke*. (Szerk.: Körmöczi Katalin). Budapest, 281–289.

Magyar Életképek (1843). Szerk.: *Frankenburg Adolf.* Heckenast Gusztáv, Pest, 2. köt.

Németh Ferenc (1995): Egy honvéd naplójából. Vajda János az 1848–49-es téli bánsági hadjáratban.= *Híd*, 3. sz., 153–158.

Németh Ferenc (1998): Szemere Pál honvéd őrnagy, a perlaszi csata hőse. = *Vajdasági Magyar Kalendárium*, 7 Nap, Szabadka, 176–178.

Sípos Antalné (1984): Aigner contra Athenaeum. Felhívási per néhai Petőfi Sándor műveinek kiadása tárgyában (1879–1881). = *Levéltári Szemle*, 34., 283–361.